

анализа деятельности виртуального предприятия, игровые методы обучения, дистанционные курсы.

Комплексный подход позволяет кафедре воспитывать экономистов, владеющих современными методами моделирования экономических явлений и процессов, использующих возможности информационных технологий для решения актуальных экономических задач.

О.С.Білявська

УДК 94(477)

УКРАЇНЬСЬКА ДІАСПОРА: ПЕРСПЕКТИВИ СПІВРОБІТНИЦТВА

Розглядається взаємодія України з українською діаспорою, яка постійно проживає в різних країнах світу. Досліджується механізм залучення зарубіжних українців, їх громадських організацій до вирішення складних внутріполітичних і зовнішньополітичних проблем української держави.

Рассматривается сотрудничество Украины с украинской диаспорой, постоянно живущей в разных странах мира. Исследуется механизм привлечения зарубежных украинцев, их общественных организаций к решению сложных внутривополитических и внешнеполитических проблем украинского государства.

Article is devoted a problem of interaction of the Ukrainian state with compatriots who constantly live in the different countries of the world. The publication purpose – to analyze activity of state structures and the civil organizations of Ukraine concerning attraction of foreign Ukrainians to participation in development of our state, to define ways of over coming of difficulties and lacks of this sphere.

Ключові слова: українська діаспора, еміграція, міграція, східна та західна діаспора, історична Батьківщина, етнічна ідентифікація, діаспорні організації

Проблема взаємодії України з українською діаспорою – одна із найактуальніших в історіографії. З часу здобуття нашою державою незалежності значно зріс інтерес до наукового дослідження ролі цієї гілки українського етносу. З'явилося чимало публікацій з цієї тематики [1, с.5]. Теоретичне осмислення та узагальнення механізму

взаємозв'язків між закордонними українцями та державними й громадськими структурами країни здійснили видатні науковці – В.Євтух, В.Трощинський, В. Наулко, В.Римаренко, А.Попок та інші. Важливим джерелом вивчення питання є довідники та енциклопедії. Інтерес науковців привертає енциклопедичне видання “Українська діаспора”, 10 чисел якого були опубліковані в період 1992-1997 рр., та довідник “Українці зарубіжжя та Україна” Д.Табачника і Г.Попова, виданого 2007 р. У книзі дається інформація щодо діяльності зарубіжних українських організацій, закладів освіти, засобів масової інформації, церкви та релігійних громад, українських бібліотек, художніх колективів, музеїв, видатних представників української діаспори [2, с.9-276]. Популяризації цієї сфери діяльності держави сприяє рубрика “Закордонне українство: витоки і сьогодення” у газеті “Голос України”. З аналітично-інформаційними оглядами доволі часто виступає С.Лабезник – голова громадської організації “Разом”. Важливе значення має формування фондів “Зарубіжної україніки” в бібліотеках України – передусім у Національній бібліотеці України ім. В.І.Вернадського. Таким чином, по суті почав формуватися окремий напрям в історіографії – діаспорознавство.

Водночас новітні тенденції у згаданому процесі вимагають подальшого його вивчення з метою вироблення дієвішого механізму залучення закордонних українців до розв'язання складних соціально-економічних та культурно-мовних проблем нашого розвитку. З іншого боку, підтримки та захисту від своєї історичної Батьківщини потребують самі осередки української діаспори у пострадянських країнах, де лише започатковане створення їхньої етнокультурної інфраструктури. Запропоноване дослідження є спробою аналізу існуючої практики, виявлення позитивного досвіду та нерозв'язаних проблем з метою визначення перспективи.

Вивчення публікацій з цієї тематики дозволяє дійти висновку, що автори акцентують увагу та намагаються дати відповідь на такі актуальні питання: якою має бути державна політика, які її пріоритети і завдання у сфері зв'язків з українцями зарубіжжя? Які існують чи будуть створені інструменти (механізми) реалізації цієї політики? Як взаємодіятимуть органи державної влади і громадські організації на одному проблемному полі?

Систематизація інформації із різних джерел дозволяє виділити певні етапи формування політики України у даному напрямі, що дає можливість з'ясувати тенденції, спрогнозувати їх подальший розвиток та результати. Проголошення незалежності Української держави 24

серпня 1991 року могло б бути початком принципово нових взаємин для справжньої співпраці з громадами української діаспори. Почало свою діяльність товариство “Україна – Світ” (голова – народний депутат І.Драч), яке прийняло естафету від Товариства “Україна”, що діяло у радянські часи. В складі його – обласні відділення Товариства. На першому Всесвітньому форумі українців, що відбувся у Києві в серпні 1992 р., було утворено Українську Всесвітню Координаційну Раду – консолідуючий і координуючий орган, який розгорнув свою діяльність з метою розвитку інформаційного обміну, утвердження національної ідентичності й захисту прав та інтересів наших земляків за кордоном.

До складу цього органу увійшов Світовий конгрес українців (СКУ) – закордонне громадське об’єднання українців, одна з наймасовіших громадсько-політичних інституцій української діаспори, створеної на I Конгресі, що відбувся в листопаді 1967 р. в Нью-Йорку. СКУ (президент – Аскольд Лозинський) розгорнув широку організаційну роботу, поширив свій вплив на більшість пострадянських країн, європейські діаспорні організації. VII Конгрес СКУ було проведено 18 – 21 серпня 2003 р. у м. Києві, в ньому взяли участь 250 делегатів з 27 країн. [3, с. 234-235]. Підтримка з боку державних органів могла б суттєво підвищити авторитет українства в світі. Ці наміри залишилися декларацією. Національна програма “Закордонне українство”, яка була затверджена указом Президента України Л.Кучмою від 24 вересня 2001 р. на період до 2005 р., здійснювалася державою формально. Вся відповідальність була покладена на Державний комітет з питань національностей та міграції, який не отримав фінансування на виконання цієї функції. Її реалізацією займалися переважно громадські структури, спираючись на дуже обмежені ресурси. Взагалі така стратегія позбавлення громадських організацій суттєвої підтримки з боку держави мала наслідком втрату їх активних позицій, охолодження стосунків України з діаспорою протягом 90-х рр. та розчарування. Водночас кризові явища спостерігалися й у більшості громадських організацій закордонного українства, пов’язані з процесами зміни поколінь, поступовою втратою етнічної ідентичності внаслідок асиміляційних процесів. Тому сучасний стан формування політики щодо співпраці з українською діаспорою характеризується перерозподілом повноважень і активізацією діяльності державних органів. Стратегія чисто державного керівництва є, на наш погляд, складною і неоднозначною. У цій сфері переплелися громадський і державний сектори, політика

та культура, зовнішні відносини і внутрішні справи України, інтереси різновекторних політичних сил. Враховуючи той факт, що за кордоном лише самоврядні організації реально можуть впливати на відстоювання прав української діаспори, а також інтересів української держави, можна дійти висновку, що об'єднавчим центром для світового українства повинна стати громадська структура, яка на сталій основі спілкується з українською діаспорою за умови всебічної підтримки, законодавчого забезпечення з боку держави.

Сучасна вітчизняна національна політика щодо зарубіжного українства базується на основному її положенні – воно є суттєвою й невід'ємною частиною світової української спільноти, тому конституційним обов'язком України є турбота про задоволення національно-культурних, мовних та інформаційних потреб українців, які проживають за кордоном [4, с.203]. Розвиток всебічних культурних, наукових, економічних зв'язків з діаспорою потрібний передусім самій Україні, оскільки кожна зарубіжна українська громада є не лише джерелом знань про нашу державу, а й провідником політичного впливу в країні свого проживання. Закордонні українці створюють матеріальні та духовні цінності, підносячи тим самим престиж не лише країни, громадянами якої вони є, а й історичної Батьківщини [5, с.6]

Отже, від активності та послідовності політики України у сприянні процесам самовизначення української діаспори, відстоюванні її прав значною мірою залежатиме й подальша доля закордонного українства. Найпріоритетніші напрямки цієї політики: культурно-освітнє співробітництво, інформаційно-видавнича діяльність, культурно-мистецькі взаємини, економічне співробітництво та співробітництво у галузі спорту та туризму. Україна з метою реалізації цих напрямів під час укладання міжнародних договорів передбачає забезпечення прав українських меншин за кордоном, створення оптимальних умов та можливостей для задоволення їхніх соціальних, культурно-освітніх, інформаційних та інших потреб [6, с.362]. Наша держава надає українським культурно-інформаційним центрам організаційну, методичну, технічну та іншу допомогу, створює умови для радіомовлення та телевізійної трансляції програм з України на територію компактного проживання українців за кордоном на підставі міжнародних угод, зокрема через супутниковий зв'язок та інші засоби комунікації. Таким чином, Україна сприяє консолідації, політичної та культурної активності української діаспори. Дослідники цієї проблеми відзначають значну різницю у напрямках роботи зі

східною та західною діаспорами. Якщо для західної діаспори метою є збереження етнічної ідентичності, то східної – відродження такої ідентичності [7, с.26]. Конгрес Українців Канади здійснює заходи не тільки етнокультурного, а й національно-політичного характеру щодо лобювання інтересів України у державних структурах країн проживання. Зокрема, в Оттаві працює шість депутатів федерального парламенту. У Канаді є також чимало міністрів і депутатів українського походження у провінційних урядах, інших державних установах [8, с.85].

Завдяки такій діяльності багато держав світу визнали геноцидом українського народу Голодомор 1932-1933 рр. в Україні. У рамках вшанування пам'яті жертв Голодомору за сприяння українських об'єднань у 33 країнах світу відбулася акція “Негаснуча свічка”, у якій взяли участь представники місцевих урядів та парламентів. Три роки тому не без впливу Українського конгресового комітету Америки Палата представників Конгресу США проголосувала за скасування поправки Джексона-Веніка стосовно України, що зняло обмеження в торгівлі з нашою країною. Сьогодні канадські газети повідомляють про збір коштів українськими громадами в Торонто і Ванкувері для підготовки олімпійців України на зимові всесвітні ігри у Ванкувері в 2010 р. Така ж допомога нашим спортсменам надавалася на попередніх п'яти Олімпіадах. У 2004 р. з ініціативи депутата Бориса Весневського в Оттаві відбулося екстрене засідання федерального парламенту, на якому була прийнята резолюція законодавчого органу Канади, яка засудила фальсифікацію результатів другого туру президентських виборів в Україні. Закордонні українці беруть активну участь у виборчих процесах в Україні у складі різних місій спостерігачів. На останніх парламентських виборах лише від Конгресу Українців Канади працювало 150 волонтерів. Важливо відзначити зусилля громад та окремих представників діаспори, які інколи власними фондами або завдяки західним комерційним компаніям залучали інвестиційний капітал в Україну. Українські громади у США, Канаді, Великій Британії, Австралії, Німеччині та ще ряді країн надали Україні відчутне сприяння у розбудові закордонних дипломатичних і консульських установ, а також відстоюванні пріоритетів держави у двосторонніх відносинах [9, с.6].

Фундація Омеляна і Тетяни Антоновичів, заснована 1980 р. у США, здійснює моральну та фінансову підтримку найвизначніших досягнень у галузі українознавства. Головна мета цієї добродійної організації – залучити зарубіжних учених до професійного вивчення

та популяризації історії, культури та літератури України. Нагороду фундації отримав Роберт Конквест за книгу про Голодомор в Україні 1932 -1933 рр. “Жнива скорботи” [10, с.8]. Зарубіжні українські громади опікуються поширенням позитивного іміджу України у засобах масової інформації, у тому числі і в Інтернеті, пропагуванням історичної спадщини своєї Батьківщини, позитивних зрушень у її суспільстві: Інтернет-портал Української діаспори “Брама” (США), сайти української діаспори в Угорщині, Австралії, Польщі та інших країнах. Цікаву інформацію можна отримати з українського сайту “Новини з українських громад світу” [11], у деяких друкованих виданнях [12].

Таким чином, на сучасному етапі простежується нова стратегія у діяльності української діаспори: від збирання коштів через благодійні фонди та допомоги у гуманітарній, освітній та науково-технічній сферах до безпосередньої її участі у розв’язанні як зовнішніх, так і внутрішніх проблем розбудови Української держави, посиленню ролі України у світовому співтоваристві. Наслідком цього намітився новий етап у взаєминах України з діаспорою.

Співробітництво із зарубіжними українцями сьогодні стало важливою складовою внутрішньої і зовнішньої політики України та відповідає її національним інтересам. Пріоритет на співпрацю зі співвітчизниками належить державним органам, що забезпечує цілісність, системність, спланованість та масштабність політики.

Свідченням політики щодо сприяння розвитку національної свідомості українців, які проживають за межами України, зміцненню їх зв’язків з Україною та повернення на історичну Батьківщину став Закон України “Про правовий статус закордонних українців”, прийнятий у 2004 р. [13. с.343]. На виконання Закону було створено Національну комісію з питань закордонного українства при Кабінеті Міністрів. Постановою Кабінету Міністрів від 26 липня 2006 р. була затверджена державна програма співпраці із закордонними українцями на період до 2010 р. Основні напрями державної політики сформульовані у Національній концепції співпраці із зарубіжними українцями, затвердженій у 2006 р. указом Президента В.А.Ющенка.

Реалізуючи Національну програму “Закордонне українство”, було проведено 18 – 20 серпня 2006 року в Києві IV Всесвітній форум українців. У ньому взяли участь 400 делегатів, понад 300 гостей з 43 країн світу та близько двох тисяч представників різних регіонів України. Окрім того, в Україну завітали 450 учасників фестивалю

“Український спів у світі” з 22 держав. Товариство “Україна – Світ” разом із Федерацією товариств зв’язків із зарубіжними країнами співпрацюють з Верховною Радою. Обласними відділеннями товариства “Україна – Світ” проводяться концерти, виставки, науково-практичні семінари в Україні і країнах проживання зарубіжних українців.

Крім того, в рамках IV Всесвітнього форуму українців відбувся установчий з’їзд емігрантів четвертої хвилі еміграції, які утворили міжнародну організацію “Нова хвиля”. З 2003 р. діє організація “Українська взаємодопомога” для співпраці з цією частиною української діаспори. Наявність заробітчанин за кордоном, їхнє повернення на Батьківщину, як вважають дослідники питань діаспори, може сприяти поглибленню європейської інтеграції України. Використання набутих ними знань у сфері організації виробництва та ставлення до праці, а також зароблених за кордоном коштів для відкриття власної справи держава має розглядати як засіб європізації економіки і всіляко підтримувати, враховувати при розробці програм розвитку регіонів, охоплених масовою еміграцією [14, с.96]. У зв’язку з формуванням численного стабільного контингенту українських працівників першорядного значення набуває розв’язання проблеми захисту мігрантів, нарахування їм пенсій, для чого потрібне укладання відповідних двосторонніх угод. Поряд із цим, посиленої уваги потребують зв’язки з новими діаспорами, що сформувалися у низці європейських країн, які за належної підтримки з боку України можуть виступати провідниками її інтересів за кордоном [15, с.10-15].

Важливе значення мало визначення механізму реалізації державної політики. Їй надається пріоритетне значення в діяльності Міністерства закордонних справ разом із посольствами і генеральними консульствами, яке координує роботу центральних і місцевих органів виконавчої влади щодо взаємодії із зарубіжними українцями та їхніми громадськими об’єднаннями. У 2005 р. в Міністерстві було створено Управління з питань закордонних українців.

Реалізацією цієї політики займаються також Міністерство культури і туризму, Державний комітет у справах національностей і релігій, Державний департамент у справах громадянства, еміграції та реєстрації фізичних осіб, Міністерство внутрішніх справ України, Управління у справах української діаспори та міжнародних зв’язків, Державного комітету України у справах національності та міграції, Комітет з питань справ людини, національних меншин і міжнаціональних відносин Верховної Ради України, а також

громадські організації – Українська всесвітня координаційна рада, Товариство “Україна – Світ”, інші громадські об’єднання. Відновила свою діяльність у 2006 р. міжвідомча координаційна рада з питань забезпечення розвитку зв’язків із закордонними українцями – консультативно-дорадчий орган при Кабінеті Міністрів України.

Схвалено план першочергових заходів щодо розв’язання цієї проблеми на 2008 – 2009 рр. У 2009 р. наша держава взяла на себе нові відповідальні зобов’язання перед українцями зарубіжжя: Міністерство закордонних справ і Міністерство культури і туризму підписали меморандум про співпрацю зі Світовим конгресом українців, розрахований на подальші взаємні контакти. За рахунок цільової бюджетної програми, виділення коштів із державного і місцевого бюджетів було проведено 300 різноманітних заходів культурно-освітнього, інформаційного та іншого характеру. Зокрема, чимало акцій відбулося під егідою 17 культурно-інформаційних центрів, які діють у складі українських закордонних дипломатичних установ у Білорусії, Бельгії, Казахстані, Франції, США та інших державах [16, с.7]. У жовтні 2009 року у Верховній Раді України відбулися слухання “Закордонне українство: сучасний стан та перспективи співпраці”. Важливу роль відіграє Інститут дослідження діаспори у зборі і друкуванні банків даних щодо сучасних українців, вітчизняні мас-медіа, телерадіокомпанії України.

2009 рік також позначився важливими подіями. 18-19 серпня у Львові відбулася річна нарада Світової федерації українських жіночих організацій. 20-21 серпня – річні, загальні збори Світового конгресу українців, в яких взяла участь Прем’єр-Міністр Юлія Тимошенко.

Аналіз інформаційних даних дозволяє зробити висновок щодо необхідності зміцнення політичних, економічних та культурних зв’язків із закордонним українством через концентрацію зусиль у цій сфері органів виконавчої влади України і створених у державі та за її межами громадських організацій.

Варто відзначити непослідовність державної політики у цій сфері, відсутність її системності. Свою активність влада часто обмежує проведенням у Києві Всесвітніх форумів українців, зібрань Світового конгресу українців. Недосконалою є відповідна нормативно-правова база. Статус закордонного українця одержало близько чотирьох тисяч осіб. Вони отримали своєрідний паспорт, який дає їм можливість на безкоштовну багаторазову п’ятирічну візу на в’їзд в Україну (це при тому, що з багатьма країнами ми встановлюємо безвізовий режим), а

також дозвіл для постійного проживання поза квотами на еміграцію до нашої держави. Жодних інших пільг цей статус не дає. Саме тому Міністерство закордонних справ ініціювало розгляд законопроекту “Про внесення змін до Закону України “Про правовий статус закордонних українців””. Передбачається суттєве розширення прав власникам посвідчень закордонних українців.

Кращого фінансування та законодавчого забезпечення вимагає програма рееміграції, тобто повернення на історичну Батьківщину. Для України через демографічну кризу ця проблема постає надзвичайно гостро, проте можливості закордонних українців для її подолання не використовуються. Відчувається брак досвідчених спеціалістів. В Україні відсутня цілеспрямована підготовка дипломатів, інших фахівців для роботи з українською діаспорою. Цікавою є ідея створення єдиного органу, який на державному рівні постійно займався б зв'язками з українцями у зарубіжжі. Подальше розроблення та ефективне втілення державної політики у визначеному напрямі можливе на основі продовження ґрунтовних досліджень становлення суспільного і культурного життя українців за кордоном, політики країн їхнього проживання, досвіду взаємодії інших держав з власними діаспорами. Таким чином, реальне згуртування української діаспори довкола України у найбільшій мірі залежить від самої держави.

1. Українське зарубіжжя: Бібліографічний покажчик літератури (1900 – грудень 1999 рр.) / Ін-т досліджень діаспори. – К., 1999 – 160 с.

2. Табачник Д.В., Попов Г.Д. Українці зарубіжжя та Україна: довідник. – К.: Знання, 2007. – 399 с.

3. Малий етнополітичний словник / О.В.Антонюк, В.І.Колобуєв, М.Ф.Головатко та ін. – К.: МАУП, 2005. – 288 с.

4. Римаренко Ю.І., Шкляр Я.С., Римаренко С.Ю. Етнодержавознавство. Теоретико-методологічні засади. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України – 264 с.

5. Попок А.А. Закордонне українство як об'єкт державної політики. Монографія. – К.: Альтепрес, 2007 – 227 с.

6. Антонюк О.В. Основи етнополітики: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. зал. – К.: МАУП, 2005. – 432 с.

7. Винниченко І. Закордонне українство. // Культурні зв'язки Донеччини з українським зарубіжжям: матеріали науково-практичної конференції.

8. Донецьк: Донецьке відділення товариства “Україна – світ”, Східний видавничий дім, 2004. – 236 с.

9. Фігус – Ралько А.А. Українська Канада / Упоряд., авт. передмови М.С.Тимошик. Київ – Вінніпег: Наша культура і наука, 2001. – 142 с.

10. Лабезник С. Чи люблять вони свою Батьківщину? // Голос України. – 2006. – 4 травня. – С.6.

11. Фундація Омеляна і Тетяни Антоновичів / Упоряд. Г.Гальченко. – К.; Вашингтон: АО “Август”, 1999. – 200 с.

12. http://ukrainianworldcongress.org/Ukrainian_communities/index_ua.html

13. Україна має перспективу. // Українське Слово (Буенос-Айрес, Аргентина. – 2009. – Липень-серпень – С.3; Семенченко О. Світова преса про Україну // Українська Думка (Лондон, Асоціація українців Великої Британії). – 2009. – 10 жовтня – С.2.; Ольшанівська Б. Свято Незалежності України в українських громадах // Свобода (США, Український Народний Союз). – 2009. – 2 жовтня – С.11; Пініків М. МІОК: Сучасний вимір – проекція в майбутнє // Наше Слово (Український тижневик, Варшава). – 2009. – 18 жовтня. – С.6-7; Виставки українських художників в Загребі // Наша газета (Хорватія). – 2009. – 29 вересня. – С.9-11.

14. Закон України “Про правовий статус закордонних українців” від 04.03.2004 р. №1582 – IV // Відомості Верховної Ради. – 2004. – № 25. – Ст.343.

15. Малиновська О.А. Західний вектор міграції населення України та перспективи Європейської інтеграції держави. // Міжнародна міграція та розвиток України в контексті європейської інтеграції: Збірник матеріалів міжнародної наукової конференції, 16 жовтня 2007 р., м.Київ / Під загальною редакцією О.С.Власюка. – К.: ПЦ “Фоліант”, 2008. – 264 с.

16. Четверта хвиля еміграції: регіональні особливості / Ін-т досліджень діаспори. – К.:Геопринт, 2007. – 40 с.

17. Лабезник С. Чи є інтерес до національних інтересів? // Голос України. – 2009. – 9 жовтня. – С.7.

О.В.Короткова

УДК 929[314.743]

МІЖНАРОДНИЙ ІМІДЖ УКРАЇНИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ ДЕРЖАВИ

Представлені наукові визначення поняття “імідж держави”, проаналізовано актуальні проблеми формування іміджу сучасної України, зокрема її інформаційної присутності у світі.

Представлены научные определения понятия “имидж государства”, проанализированы актуальные проблемы формирования имиджа современной Украины, в частности ее информационного присутствия в мире.